

**Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak
Gelişimsel Göçün Dissoanalizi**

**Migration Psychology and Migration Trauma: Dissoanalysis of
Developmental Migration as a Transborder Life Experience**

Erdinç ÖZTÜRK

Prof. Dr.,

*İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı,
Psikotraumatoloji ve Psikotarih Araştırmaları Birimi Başkanı*

*Istanbul University-Cerrahpaşa, Institute of Forensic Sciences and Legal Medicine, Department of Social Sciences,
Psychotraumatology and Psychohistory Research Unit, Director*

erdincerdinc@hotmail.com

https://orcid.org/0000-0003-1553-2619

Article Information/Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Review Article/Derleme Makale

Received/Geliş Tarihi: 27 Ekim 2023 / 27 October 2023

Accepted/Kabul Tarihi: 8 Aralık 2023 / 8 December 2023

Published/Yayın Tarihi: 29 Aralık 2023 / 29 December 2023

Pub Date Season/Yayın Sezonu: Aralık / December

Cite as/Atıf: Öztürk, E. (2023). Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 8 (2), 233-253. DOI:10.46628/itbhssj.1382130

Öztürk, E. (2023). Migration Psychology and Migration Trauma: Dissoanalysis of Developmental Migration as a Transborder Life Experience. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 8 (2), 233-253. DOI:10.46628/itbhssj.1382130

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Mardin Artuklu Üniversitesi / Mardin Artuklu Üniversitesi

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Erdinç Öztürk).

Copyright&License/Telif Hakkı&Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

Öz

Bugün, dünyadaki bütün göçmen ve mülteci sayısındaki muazzam artışla birlikte modern psikotravmatolojide “göç psikolojisi”, travma ve dissosiyasyon temelli klinik ve teorik çalışmalarla hızlı bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Göç psikolojisi, yaşadıkları anavatanlarını terk eden veya terk etmeye zorlanan birey ve toplulukların yeni vatanlarındaki “kuşaklararası psikotoplumsal analizi” hatta “kuşaklararası psikotoplumsal analizi”dir. Sınırlarışı travmatik bir yaşam deneyimi olarak göç hem vazgeçişler hem de yeni seçimler odaklı hüznü, küskünlüğü, melankoliyi, yası, kayıpları ve umudu kendi içerisinde barındıran hatta öznelerin kendileşebilme ihtimalini artıran ve farklı gerçeklikleri duyumsamalarını ya da entegre etmelerini imkanı kılan bireysel ve/veya kitlesel boyutlu bir psikotoplumsal serüvendir. Dissoanalitik açıdan göç psikolojisi, mekân ya da şehir ve ülke değiştiren öznelerin kronik psikososyopolitik kökenli travmatik yaşantılarının ya da göç travmalarının kısa dönemli psikoterapi modelleri kullanılarak proses ve nötralize edilmesini kapsamaktadır. Bu geleneksel derleme çalışmasında; dünyanın bütün uluslarında yenileşim ve gelişim odaklı bireylerden oluşan empatik ve sağduyulu kitlelerin uzun devirlerde hüküm sürmesini sağlamak adına kronik psikososyopolitik kökenli travmatik yaşantılar karşısında mekân ve ülkelerini terk eden ya da terk etmek zorunda bırakılan özne ve toplulukların psikotoplumsal analizlerinin, “göç psikolojisi”, “göç travması” ve “gelişimsel göç” perspektiflerinden dissoanaliz ve modern psikotravmatoloji kuramları ile ilişkili literatür incelemesi temel alınarak gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Gelişimsel göç deneyimlerinde empatik, sağduyulu ve yaratıcı bireyler ile kitleler, psikotoplumsal bilinç alyansını yaşantılayabilmeleri koşuluyla uzun soluklu ve barış odaklı orijinal bir “kuşaklararası varlanış” ve fonksiyonel bir “kuşaklararası gelişim” gösterebilmektedirler.

Anahtar kelimeler: göç psikolojisi, göç travması, gelişimsel göç, dissoanaliz, modern psikotravmatoloji

Migration Psychology and Migration Trauma: Dissoanalysis of Developmental Migration as a Transborder Life Experience

Abstract

Today, with globally increasing number of migrants and refugees, "*migration psychology*" in modern psychotraumatology underwent a rapid restructuring process with clinical and theoretical studies based on trauma and dissociation. Migration psychology is operationally defined as the "*intergenerational psychosocial analysis*" or "*transgenerational psychosocial analysis*" of individuals and communities who have left or been forced to leave their homelands, in their new lands. As a transborder traumatic life experience, migration is a psychosocial adventure with individual and/or mass dimensions that include sorrow, resentment, melancholy, grief, loss and hope focused on renunciations and new choices, and even increases the possibility of subjects to become themselves and enable them to sense or integrate different realities. Dissoanalysis theory emphasizes that migration psychology involves the processing and neutralization of chronic psychosociopolitical traumatic experiences or migration traumas of subjects who have changed places by using short-term psychotherapy models. In this traditional review study, it is aimed to conduct psychosocial analyses of subjects and communities who leave or are forced to leave their countries in the face of chronic psychosociopolitical traumatic experiences to ensure the long reign of empathetic and prudent masses of innovation and development-oriented individuals all over the world, based on the literature review on dissoanalysis and modern psychotraumatology theories from the perspectives of "*migration psychology*", "*migration trauma*" and "*developmental migration*". In developmental migration experiences, empathetic, prudent and creative individuals and masses can show a long-term and peace-oriented "*intergenerational existence*" and a functional "*transgenerational development*" provided that they can experience the psychosocial consciousness alliance.

Keywords: migration psychology, migration trauma, developmental migration, dissoanalysis, modern psychotraumatology

Giriş

“Göç her insan adına yeni bir kaderdir hatta kendinin bir yarısından vazgeçmektir. Yarı bedenimi ve yarı ruhumu anavatanımda bırakırken başka bir ülkede kendim olmaya çalışmak ne kadar da zor! Anlamsızlaştırılan eski benliğim ve açıklamasızlaştıran geçmişim hem bana çok yakın hem de bana çok uzak artık! Koparıldığım vatanımdan farklı bir ülkede ve farklı bir şehirde sanki hiç görülmiyorum ve sanki hiç duyulmuyorum. Bazen çocuğumu kaybetmiş bir anne gibiyim daha çok ise, annesini kaybetmiş bir çocuk... Savaşlarda gömüldü sevdiğim insanlar ve gülümsediğim yüzler. Vatan özleminin yüreğime vurduğu ve en çok kendi yaralı çocukluğuma hapsoldüğüm bütün anlarda kurduğum bu şimdiki hayat, sanki beni asla avutmuyor ve avutmayacak da!”

Anavatanını Terk Etmek Zorunda Kalan Bir Göçmenin Cümleleri

Sınırlarını travmatik bir yaşam deneyimi olarak göç hem vazgeçişler hem de yeni seçimler odaklı hüznü, küskünlüğü, melankoliyi, yası, kayıpları ve umudu kendi içerisinde barındıran hatta öznelere kendileşebilme ihtimalini artıran ve farklı gerçeklikleri duyumsamalarını ya da entegre etmelerini imkanı kılan bireysel ve/veya kitlesel boyutlu bir psikotoplumsal serüvendir. Geleceğe dair olumlu öngörüler ve kişisel ya da sosyokültürel beklentilerle yüklü “*riskli psikotoplumsal yaşam deneyimi*” olarak varlığını gösteren ve genellikle depresyonlarla, salgınlarla, baskılarla, savaşlarla ve soykırımlarla ilişkili bir fenomen olarak “*çok odaklı yaşamsal farkındalıklar*”dan kökenini alan göç olgusu, dissoanalitik açıdan; psikososyopolitik baskıların, çağdışı travmatize edici geleneklerin ve şiddet odaklı çocuk yetiştirme stillerinin geçmişte ve anavatanında bırakılarak fonksiyonel bir yaşam örgütlenmesinin hakim olduğu çağdaş düşünce yapılanması ile empati odaklı çocuk yetiştirme stillerinin hüküm sürdüğü şimdiki ana ve yeni vatana kavuşma özlemi hatta örseleyici yaşam deneyimlerinden tümenden uzaklaşma arzusu ile karakterizedir (Öztürk, 2022a: 37; 2022b: 1383). Anavatanlarından daha iyi sosyoekonomik koşullara sahip ülkelere göç eden insanların dünyaya yeni bir yaşam standardı sağlama motivasyonları ve optimist tutumları, “*göçün psikojen pompa etkisi*” zemininde toplumsal gelişmelerin ortaya çıkmasına güçlü katkılar sağlamaktadır (deMause, 1997: 112; Elovitz, 2002: 2).

Bugün, dünyadaki bütün göçmen ve mülteci sayısındaki muazzam bir artışla birlikte modern psikotraumatojide “*göç psikolojisi*”, travma ve dissosiyasyon temelli klinik ve teorik çalışmalarla hızlı bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir (Öztürk, 2022c: 41). Göç psikolojisi, operasyonel olarak yaşadıkları anavatanlarını terk eden veya terk etmeye zorlanan birey ve toplulukların yeni vatanlarındaki “*kuşaklararası psikotoplumsal analizi*” hatta “*kuşaklararası psikotoplumsal analizi*” olarak tanımlanmaktadır. Bu psikotoplumsal analizde dissoanaliz ve modern psikotraumatoji kuramları, etken ajanlar olarak devreye girmektedir (Öztürk, 2022a: 1375; 2022c: 42; Öztürk ve Derin, 2023: 38). Dissoanaliz kuramı, göç psikolojisinin mekân ya da şehir ve ülke değiştiren öznelere kronik psikososyopolitik travmatik yaşantılarının ya da göç travmalarının kısa dönemli psikoterapi modelleri kullanılarak proses ve nötralize edilmesini kapsadığını kuvvetle vurgular (Öztürk ve Derin, 2023: 39). Öztürk’e göre; genellikle baskı, savaş, terör ve soykırımlarla ilişkili bir fenomen olan göç, şiddetli kümülatif travmatik olayların hem kuşaklararası deneyimlendiği hem de kuşaklararası aktarıldığı ve bireylerin ya da toplumların ruhsal entegrasyonlarını ve kendileşebilme kapasitelerini etkileyen yahut bozan hatta “*psikotoplumsal işlevsellik*” üzerinde olumlu ya da olumsuz değişimler yaratan özde son derece beklendik hatta meydan okuyucu “*olağan yaşam deneyimleri*”dir (Derin, 2023: 311; Öztürk, 2022b: 1376).

Psikotoplumsal eksende globalleşerek ve dijitalleşerek hızla bir şiddet distopyasında evrilen modern dünya artık baskılar, savaşlar ve soykırımlarla kendi kendisini sabote eden risk toplumlarını ve bu risk toplumlarında sıklıkla deneyimlenen belirsizlik travmalarını yaratmıştır. Dünyanın bütün topluluklarında “*travmatik yaşantılardan uzaklaşma arzusu*” ve “*kendileşebilme umudu*” ile yüklü

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

olan göç maalesef ki “*travmatik psikotoplumsal hafıza*” olarak fonksiyon görmekte hatta kitleleri kısa ve uzun erimlerde adeta dissiye etmektedir (Öztürk, 2023c: 19; 2022b: 1361). Doğal ya da meteorolojik afetler, psikososyopolitik baskılar, şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stilleri, vandalist savaşlar, kuşatıcı terör atakları ve katastrofik soykırımlar karşısında göç serüveni son derece yaşamsal ve uyumsal bir misyon üstlenmektedir (deMause, 1997: 112; Öztürk ve Derin, 2023: 38). Bu geleneksel derleme çalışmasında; dünyanın her ulusunda yenileşim ve gelişim odaklı bireylerden oluşan empatik ve sağduyulu kitlelerin uzun devirlerde hüküm sürmesini sağlamak adına kronik psikososyopolitik travmatik yaşantılar karşısında mekân ve ülkelerini terk eden ya da terk etmek zorunda bırakılan özne ve toplulukların psikotoplumsal analizlerinin, “*göç psikolojisi*”, “*göç travması*” ve “*gelişimsel göç*” perspektiflerinden dissoanaliz ve modern psikotraumatojoloji kuramları ile ilişkili literatür incelemesi temel alınarak gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Psikososyopolitik Travmalar Karşısında Göçün Virallığı

Barış ve gelişim eksenli yaşam örgütlenmelerinin ya da ulusların bütün dünyada hakimiyet kazanabilmesi için “*psikososyopolitik travmalar*” olarak fonksiyon gören iç çatışmalara, savaşlara ve terörizme hatta soykırımlara karşı etkin ve uygulanabilir “*dissoanalitik küresel müdahale stratejileri*”nin geliştirilmesi bugün artık bir zorundallığa dönüşmüştür. Bir modern psikotraumatojoloji kuramı olan dissoanaliz; ardışık savaşların, terör ataklarının ve süregelen baskıların birer “*psikososyopolitik travma*” olarak ulusların benimsedikleri çocuk yetiştirme stillerinin negatif ya da pozitif yönlü dönüşümlerindeki en önemli fundamental ajanlar olduğunu önemle vurgulamaktadır (Öztürk, 2022b: 1361). İnsanlığın hüznü ve dissiyatif tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan bireysel ve toplumsal travmalar hem birbirini beslemekte hem de birbirinden beslenmektedir (Derin, 2023: 6; Öztürk, 2023a: 518). Dissoanalitik ekole göre insan ya da ebeveyn kökenli bireysel travmalar, toplumsal travmalara; insan kökenli toplumsal travmalar ise, bireysel travmalara holistik bir eksende “*dinamik psikotoplumsal osilasyonlar*” aracılığıyla kısa ya da uzun erimlerde transforme olmaktadır (Öztürk, 2023b: 304). Miller’e göre, şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stilleri, “*ebeveynin ve toplumun çocuğa ihaneti*”dir (Miller, 1985: 40). Öztürk, “*geçmiş*” olarak zihinlerden uzaklaştırılarak büyük oranda dissiye edilen hüznü, küskünlük ve yas yüklü insanlık tarihinin, dünyanın bütün toplumlarında ve dünyanın bütün zamanlarında aslında bir “*tekrarlı kader*” olduğunu ve “*tarih*” diyerek kendimizi hatta şimdimizi ayırttığımız eski zamanın adeta bütün bugünkü travmatik çocukların “*kolektif anamnezi*” ve “*dissosiyatif serüven*”ine dönüştüğünün altını çizmektedir (Öztürk, 2022b: 1362; 2022c: 66).

Kuşaklararası ya da kuşaklararası bir geçiş gösteren bu “*kolektif anamnez*” ve “*dissosiyatif serüven*” ile eşlenik bireysel ve toplumsal travmatik yaşantıların dissoanalizi sonucunda günümüzde var olan şiddeti, terörizmi, savaşları, psikopatolojiyi ve özellikle neden çocuklarımıza şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stillerini uyguladığımızı ve böylelikle onları hala travmatize ve dissiye ettiğimizi net olarak kavramamız son derece kolaylaşmaktadır (Öztürk, 2022b: 1362; 2022c: 66). Dünden bugüne olan zamandizinselde varlanış gösteren ardışık savaşlar, terör atakları ve süregelen baskılar; toplumsal ya da kitlesel travmalar olarak çocuk yetiştirme stilleri üzerinde oldukça negatif yönde fonksiyon görmektedirler (Öztürk, 2022d: 889; 2023c: 34). Savaşı doğrudan ya da direkt olarak deneyimleyen sivillerin ve özellikle çocukların maruz kaldıkları kitlesel travmalar, bilimsel çalışmalar tarafından yeterince odak olarak alınmazsa o evrenin ya da örseleyici yaşantıların kendisi artık “*gizli tarih*” şeklinde anılmaktadır (Crouthamel ve Leese, 2017: 3). Dissoanalitik yaklaşıma göre göçler; baskılar, savaşlar ve soykırımlar karşısında nötralize ve tahmin edilmesi güç “*majör psikososyopolitik travmatik yaşantılar*” olarak bir “*küresel açmaz*”a hatta bir “*kitlesel kriz*”e evrilen ardışık savaşlar, kuşatıcı terör atakları ve süregelen baskılar, günümüzde ivedilikle müdahale gerektiren “*katastrofik psikotoplumsal*” distopyalardır ki bu küresel açmaza ya da kitlesel krize

etkin bir dissoanalitik müdahaleler yapılmadıkça göçler eski dönemlere oranla çok daha viral olacaktır (Öztürk, 2022b: 1376; 2023b: 318). Sınır aşırı baskılar ve sınır aşımı özgürlükler, sınır ötesi savaflara ve sınır ötesi soykırımlara transforme olur ki onlar sınırlarını göçün ana kaynaklarıdır.

Göç Travması ve Kendiliğin Assosiyatif Fonksiyonları

Günümüzün giderek küreselleşmekte olan dünyanın kitlesel dissosiyojen çağında en aktüel ve en hararetli akademik ve politik tartışmalara konu olan meselesi; öncesi, esnası ve sonrasıyla adeta tümünden travmatik bir süreç olan “göç olgusu”dur. Varlığını gereği hem bireysel ve toplumsal travmaları hem de çok boyutlu kayıpları ve yas ritüellerini beraberinde getiren göç olgusunun “dissosiyojen kökenleri” yüz binlerce yıl öncesine kadar uzanmaktadır (Oral ve ark., 2015: 63; Öztürk ve ark., 2019: 213). Özellikle zorunlu göçlerde yasin deneyimlenmesi ön plana çıkarken gelişimsel göçlerde ise yas deneyimlenmeyebilmektedir (Öztürk, 2023a: 517). Dissoanalitik açıdan bir “bilinçli vazgeçiş” ve hatta bir “zorunlu seçiş” olarak travmatik deneyimler karşısında bireysel ya da kitlesel eyleme dönüşen göç olgusu, “kimliğin assosiyatif fonksiyonları”na bağlı olarak bir gelişim ya da fosilleşim süreci olarak yaşantılanabilir (Öztürk ve Derin, 2023: 40). Gelişimsel göçlerde “assosiyatif dissosiyasyon”, birey ya da toplumları kendileştirirken; fosilleşimsel göçlerde “patolojik dissosiyasyon” ise, birey ya da toplumları kendiliklerinden uzaklaştırır (Öztürk, 2022c: 49). Göç edilen mekân ya da şehir ve ülkedeki psikotoplumsal şartlar eskisinden daha olumsuzsa travmatik özneler genellikle dissosiyasyon olurlar, uyum sağlayamazlar ve onların işlevsellikleri kesintiye uğrar ki bu süreç genellikle fosilleşimsel göç ile karakterizedir. Göç edilen mekân ya da şehir ve ülkedeki psikotoplumsal şartlar eskisinden daha olumluysa travmatik özneler genellikle dissosiyasyon olmazlar, uyum sağlarlar ve işlevselliklerini sürdürürler ki bu süreç genellikle “gelişimsel göç” ile karakterizedir (Öztürk, 2020a: 117). Dissoanaliz kuramına göre, kuşaklararası fosilleşim; travmatize ve dissosiyasyon olan disfonksiyonel aileleri, disfonksiyonel nesilleri ve disfonksiyonel toplumları hatta disfonksiyonel ulusları yaratmaktadır ki bu tüm disfonksiyonel kitlelerde “göç zorlayıcı etken ajanlar” olarak psikotoplumsal baskılar, ardışık savaflar ve terör atakları maksimal ölçüde yaşantılanmaktadır (Öztürk, 2022b: 1380).

Bir toplumda yenilenerek artık işe yaramayan “psikotoplumsal baş etme stratejileri”nin ve empati kesintili yanlış çocuk yetiştirme stillerinin, geçmişte ya da önceki yaşanan yerde bırakılabilmesini ancak büyük ve dramatik göçler sağlayabilmektedir (Derin, 2020: 46; Öztürk, 2020a: 117). Meteorolojik afetler, psikososyopolitik baskılar, vandalist savaflar, süregelen terör atakları ve katastrofik soykırımlar karşısında göç serüveni son derece yaşamsal ve uyumsal bir misyon üstlenmektedir (Öztürk, 2023c: 1). Dissoanaliz kuramına göre, göç travmasına maruz kalan bireylerde bu olumsuz yaşam olaylarıyla ilişkili olarak gelişebilen psikopatolojilere karşı kendiliğin assosiyatif fonksiyonları tampon görevi üstlenmektedir. Kişinin kendiliğinin assosiyatif fonksiyonları ne kadar güçlüyse travmatize özne, o ölçüde göç travmasını hem proses hem de nötralize edebilecektir (Öztürk ve Derin, 2023: 38). Gelişim ve barış odaklı fonksiyonel bir yeni yaşam örgütlenmesini mümkün kılan göç olgusunu idrak etmeden önce süregelen baskılar, ardışık savaflar, terör atakları ve katastrofik soykırımlar olarak varlanmış gösteren psikososyopolitik travmatik yaşantıların dissoanalizinin gerçekleştirilmesi; opresif yönetim stratejilerinin, boyun eğme modalitelerinin, kitlesel şiddet döngülerinin ve neden hala hem empatiden uzak yanlış çocuk yetiştirme stillerini uygulayarak hem de çocuklarımızı dissosiyasyon ederek onlar üzerinde kontrol kurduğumuza ilişkin dual dinamikleri ve çoklu bileşenleri algılayabilmemizi kolaylaştıracaktır (Öztürk, 2022a: 16; 2022b: 1376).

Gelişimsel Göç ve Psikotoplumsal Bilinç Alyansı

Günümüzün baskı kurularak yönetilen toplumlarının “kitlesel kontrol çağı”nda bireylerin hem çoklu bilinçleri, çoklu bellekleri ve çoklu realiteleri ile kronik baskılardan, katastrofik savaflardan,

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

zorunlu göçlerden ve bireşimli travmatik olaylardan uzaklaştırıcı bir hayat sürebilmeleri hem de kendilerinin oluşturdukları bir “psikotoplumsal bilinç alyansı” ekseninde aktüel hayatın olağan dinamiklerine adapte olabilmeleri olanaklı bir hale gelmiştir (Öztürk 2022a: 4). Dissoanaliz kuramına göre, insanlık tarihinin bütün travmatik zamanlarında varlanış gösteren psikososyopolitik baskılar, ardışık savaşlar, terör atakları ve katastrofik soykırımlar sonrasında ortaya çıkan “dramatik büyük göçler” yoluyla deneyimlenen kültürel kopmalar; gelişim hedefi olan bireylerin önünü açarak yeni bir toplumda yeni bir normallğin, yeni bir insan profilinin ve yeni bir fonksiyonel aile yapılanmasının hüküm sürmesini mümkün kılmaktadır (Öztürk, 2022b: 1375). Psikokültürel açıdan göç sürecinde bazen göçmenlerin beklentilerin aksine negatif yönde değişimler, bazense göçmenlerin beklentileriyle identik pozitif yönde değişimler gerçekleşmektedir. Göçmenler adına göç sürecinin temel hedefi bireylerin kuşaklarışı düzeyde daha iyi bir yaşama erişme isteğidir. Psikotarihin duayeni Lloyd deMause’a göre göçler uluslarda genellikle “psikojen pompa etkisi” yaratarak bireylerin ve toplumların daha üst düzeyde bir yaşam örgütlenmesine ulaşmalarını sağlamaktadır (deMause, 1997: 112). Hem kişinin içinde yaşadığı çağ dışı psikotoplumsal dinamiklerden kurtulmasını sağlayan hem de onun kişisel potansiyellerini kullanabilmesine olanak tanıyan şehir ya da ülke değişimleri, bireyin psikotoplumsal bağlamda holistik bir yeniden yapılanmasına hizmet etmesi nedeniyle “gelişimsel göç” olarak kavramlaştırılmaktadır (Öztürk, 2022b: 1376). Dünyanın her toplumunda “göç travmaları” daima bireyler üzerinde negatif ruhsal etkiler yaratmamaktadır ki “gelişimsel göç” bunun en tipik örneğini oluşturmaktadır (Öztürk ve Derin, 2023: 39).

Bireysel ve kitlesel travmatik yaşantıların ana bileşenleri olan “disfonksiyonel aile dinamikleri”, “kuşaklarışı travma geçişleri”, “kuşaklarışı dissosiyasyon geçişleri”, “kuşaklarışı psikopatoloji aktarımları”, “toplumlarışı travma geçişi” ve “toplumlarışı soykırım geçişi” ancak ve ancak özgürlük ve kendileşme odaklı dissosiyatif devrimler aracılığıyla tümünden ortadan kaldırılabilir (Ciydem ve ark., 2023: 1; Öztürk, 2021a: 1). Günümüzde genellikle toplumların kendi içinden yetişen entelektüel ve ileri bir kesimin ortalamaı aşarak göç sürecindeki gibi gelişim yönünde bir kırılma yaratması olağan bir yaşam deneyimi olmaması nedeniyle ülkeler göçmenlere ya da mültecilere tolerans göstermektedirler. Dünyanın bütün ülkelerinde göç eden yüzlerce kişiden bir kısmı örseleyici deneyimlerini, travmatik yaşantılarını ve dissosiyatif reaksiyonlarını geçmişinde ya da o anda bulunduğu yerde bırakarak hem kendi hem de insanlık tarihinin psikotoplumsal gelişimi adına kalıcı majör adımlar atacaklardır (Öztürk, 2020a: 117; 2022d: 887). Öztürk’e göre, travma sonrası büyüme fenomeni ile yakından ilişkili olan “dissosiyatif assosiyasyon” ve “psikotoplumsal bilinç alyansı”, “gelişimsel göçler”in en kudretli yaratıcılarıdır ki gelişimsel göçler barış yanlısı, empatik ve liyakatli toplumların uzun erimlerde varlık göstermelerini imkânlı kılar (Öztürk, 2022b: 1376). Göç eden binlerce kişi, “kuşaklarışı gelişim” adına büyük çabalar göstererek kendi “psikotoplumsal özgürlük”lerinin ruhsal izlerini uzun zaman erimlerinde kendi tarih sayfalarına gururla yazacaklardır (Derin, 2020: 51; Öztürk, 2022b: 1376). Psikotoplumsal bilinç alyansı, bireyler ve toplumlar adına assosiyatif ya da entegre edici düşünce, duygu ve eylemlerin üst düzey hem farkındalık hem de kavrayışlılıkla deneyimlenmesini sağlar. Gelişimsel göç deneyimlerinde özgür, empatik, sağduyulu ve yaratıcı bireyler ile kitleler, psikotoplumsal bilinç alyansını yaşantılayabilmeleri koşuluyla tümünden barış odağında orijinal ve kesintisiz bir “kuşaklararası varlanış” ve “kuşaklarışı gelişim” gösterebilmektedirler (Öztürk, 2021a: 1).

Gelişimsel Göçün Psikotravmatolojik ve Dissoanalitik Dominatik Bileşenleri

Dissoanaliz ve modern psikotravmatoloji kuramları yönelimli psikiyatri, klinik ve sosyal psikoloji uygulamaları, geçmişten günümüze olan uzamda göç fenomeninin ana bileşenlerini aydınlatmakta ve göçmenlerin sıklıkla yaşantıladığı hem psikotoplumsal krizlerle hem de örseleyici yaşantılarla ilişkili travma sonrası stres bozukluğu ve dissosiyatif bozukluklara dair etkin terapötik yaklaşımlar ile önleme stratejileri geliştirmektedirler (Öztürk, 2022b: 1376; 2022c: 42). Göçmenlerde travma kökenli psikopatolojilerin başında travma sonrası stres bozukluğu, dissosiyatif

bozukluklar ve depresyon bozuklukları gelmektedir (Derin, 2020: 49). Yaşadıkları uluslardaki savaş, terör ve iç çatışma gibi toplumsal travmaları geride bırakma adına gitmeyi hedefledikleri ülkelere ulaştıklarında göçmenler, genellikle yeni kültür ve farklı normlarla karakterize olan geldikleri ülkeyle psikotoplumsal uyum sorunları ile kendilik ve entelektüel karşılıklılık yitimleri deneyimlemekte hatta dissosiyatif bozukluklar, travma sonrası stres bozukluğu ve somatoform bozukluklar gibi birçok psikiyatrik hastalık geliştirebilmektedir. Göç esnasında ya da hemen sonrasında normal popülasyondaki dissosiyatif reaksiyonlar ile kültüre ve kendine yabancılaşma sendromları yaklaşık on kat artmaktadır (Öztürk, 2023a: 17; Öztürk ve Şar, 2008: 662). Göç travması, göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların hedeflenen ülkelere geçiş sürecinde ya da hemen sonrasında deneyimledikleri örseleyici ve “*dissosiyojen olaylar bütünü*” olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2022b: 1375).

Büyük katılımlı planlı göçler hem ulaşılan ülkenin hem de terk edilen anavatanın psikososyopolitik tarihini belirleyen fundamental dinamiklerden biridir. Göç travmalarının negatif etkileri, göçmenler tarafından hem bireysel hem de kitlesel ekseninde proses edilirken, bu bireylerde genellikle dissosiyatif bozukluklar, majör depresyon bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu tanıları görülmekte; kişiler arası dezorganize bağlanma ve sosyopolitik sisteme olan tümenden güven kaybıyla hatta bir “*ihanet travması*” ile karşılaşmaktadır (Freyd, 1994: 307; Öztürk ve Derin, 2023: 40). Göç travmalarının, salt göçmenler üzerinde etkili olacağını söylemek yanlış olacaktır (Kellerman, 2001: 43) Öztürk’e göre, “*göç travması*” ve “*göçün dominatik bileşenleri*”; sosyokültürel ajanlar, çocuk yetiştirme stilleri ve psikotoplumsal bellek yoluyla ileriki kuşaklara aktarılmaktadır: “*Kuşaklararası ve kuşaklararası göç travması aktarımı.*” (Öztürk, 2023a: 17; Öztürk ve ark., 2019: 220). Ancak göç travması konusunda sadece göç eylemi sürecindeki ya da hemen sonrasındaki örseleyici yaşam olaylarına odaklanmak yanıltıcıdır ki modern psikotraumatojik ve dissoanalitik açıdan bireylerin ve toplumların göç öncesinde deneyimledikleri ve göçün ana kaynakları olan hem “*psikososyopolitik baskılar*” hem de “*psikososyopolitik travmalar*” göç psikolojisi kapsamına dâhil edilmelidir. “*Göç travması*”, bireyler ve toplumlar adına; göç öncesi, göç esnası ve göç sonrası olmak üzere birbiriyle ilişkili bulunan osilatif bir psikotoplumsal doğada ve üç fazlı olarak kümülatif ve bireşimli bir ekseninde yaşantılanmaktadır (Öztürk, 2022b: 1375; Öztürk ve ark., 2019: 214).

Travmatik Anılardan Uzaklaştırıcı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göç

Dissoanalitik açıdan göç, travmatik olaylardan, travmatik mekânlardan ve travmatik anılardan ya da travmatik ülkelerden uzaklaşma hatta bir “*sınırışı kendileşme deneyimi*”dir. Göç sürecinin nihai amacı, bireylerin ve toplumların kuşaklararası ekseninde hem daha iyi bir refah düzeyine hem de daha sağlıklı bir yaşama ulaşmalarıdır. Gelişimsel göçler, kronik ve kompleks “*psikososyopolitik travma döngüleri*”nin kırılmasını imkanı kılan en kalıcı “*dissosiyatif assosiyasyon*” dinamikleridir (Öztürk, 2022b: 1376). Öztürk, gelişimsel göç sürecinin temel motivasyonunun bireyin hem kendi ailesinin hem de kendi toplumunun uyguladığı empatiden uzak şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stillerinden uzaklaşma ya da kurtulma çabası olduğunu ifade etmektedir (Öztürk, 2020a: 117; 2022d: 887). Bir toplumda yenilenmenin ve yenilenerek artık işe yaramayan psikotoplumsal baş etme stratejilerinin ve yanlış çocuk yetiştirme stillerinin geçmişte ya da önceki yaşanan yerde bırakılabilmesini ancak ve ancak “*dramatik gelişimsel göçler*” sağlayabilmektedir. Yeniden vurgulanmak istendiği üzere göç eden binlerce kişiden bazıları travmatik yaşantılarını geçmişinde bırakarak hem kendi hem de insanlık tarihinin gelişimi adına büyük adım atacaklardır ki bu büyük adımlar, “*kuşaklararası gelişim*”in ayak izleri olacaktır (Öztürk, 2021a: 12; 2022a: 37). Dünyanın bütün toplumlarında gelişimsel göç yaşantılayan ve ruhsal entegrasyona sahip kendileşebilmiş bireylerde maksimal oranda “*yaratımsal dissosiyasyon*” deneyimlenebilmektedir. Yaratımsal dissosiyasyon, sanatsal, bilimsel ya da teorik bir hedef

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

odağında fonksiyonel bir yaklaşım ortaya koymak adına kişinin iradi bir şekilde ve belirli bir süre için hem kendinden hem kimliğinden hem de yargılarından uzaklaşarak otantik bir farkındalık kazanması yaşantısıdır. Gelişimsel göç kökenli yaratımsal dissosiyasyon, psikososyokültürel değerler ve aile işlevselliği açısından ortalamanın altındaki bir toplumda özgürlük ve değişim hedefi olan bireylerin gelişimsel göç aracılığıyla psikososyokültürel değerler perspektifinden ortalamanın üzerindeki yeni bir toplumda pozitif doğal assosiyasyonlar kurarak kendisi ve göç ettiği bu yeni toplum adına kalıcı “psikotoplumsal miraslar” bırakabilmesidir (Öztürk, 2022a: 37; 2022b: 1374).

Psikososyopolitik baskılar, katastrofik savaşlar, terör saldırıları ve yok edici soykırımlar sonrasında görülen “uyumsal psikotoplumsal kopmalar” ve “dramatik gelişimsel göçler”; travmalarını nötralize edebilen entegre bireylerin önünü açarak ve onları özneleştirerek sınırlar ötesi yeni bir toplulukta ya da sınırlar ötesi yeni bir ulusta optimal özgürlüğün hüküm sürdüğü bir insan kitlesinin hatta yeni bir “fonksiyonel yaşam örgütlenmesi”nin varlık göstermesini olanaklı kılacaktır (Derin, 2023: 311; Öztürk, 2022b: 1375). Gelişimsel göçler, dissosiyojen deneyimlerin ve kronik travmatik yaşantıların kırılmasını ya da sonlandırılmasını sağlayan en adaptif ve en meydan okuyucu psikotoplumsal dinamiklerdir. Öztürk, gelişimsel göç sürecinin temel motivasyonunun bireyin hem kendi ailesinin hem de kendi toplumunun uyguladığı psikopatolojik, ilkel ve şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stillerinden kurtulma çabası olduğunu önemle ifade etmektedir (Öztürk, 2021a: 13). Dissoanalitik ekol ve psikotarih açısından gelişimsel göçlerin ardından bireylerin kuşaklarışı uzamda daha insani ve daha fonksiyonel bir yaşama ulaşması ise yeniden vurgulanmak istendiği üzere, deMause’un göçün “psikojen pompa etkisi”nin ta kendisidir (deMause, 1997: 112). Psikososyopolitik travmatik yaşantılar ve baskıcı sistemler, ancak yaratıcı ve özgürlükçü dissosiyatif bir devrimin gelişim odaklı eylemleriyle sonlandırılabilir (Öztürk, 2023a: 518). Travmatik anılardan uzaklaştırıcı yaşam deneyimleri olan dissosiyojen savunmalarla eşlenik göç olgusunun “osilatif yansımaları” hem uyumu hem de psikopatolojiyi içerisinde barındıran bir “psikotoplumsal dikotomi”dir (Derin, 2023: 32; Öztürk, 2022b: 1376). Göç sürecinden önceki olumsuz yaşam deneyimleri hem travmatik stresin artmasına hem de daha fazla stresörün göçmenlerin ruhsal entegrasyonları üzerinde kesintilere yol açmasına ve psikopatolojik etkiler yaratmasına neden olmaktadır (Li, 2016: 48). Bireysel kökenli çocukluk çağı travmaları ile toplumsal kökenli katastrofik savaşlar ve terör saldırıları ardında gelişen dissosiyatif yaşantıların varlandığı öznelde ve göçmenlerde yoğun bir uyum arayışı ve optimal denge özlemi hüküm sürmektedir (Ciydem ve ark., 2023: 730; Öztürk, 2023c: 27) Gelişim odaklı ve fonksiyonel bir yeni dünyanın inşasından önce savaşlar, zorunlu göçler, terör atakları ve soykırımlar gibi toplumsal travmaların dissoanalizi; kronik baskıların, boyun eğme modalitelerinin ve kitlesel şiddet döngülerinin sonlandırılmasına ilişkin neden hala direnç gösterdiğimizize dair çoklu bileşenleri anlayabilmemizi kolaylaştırmaktadır (Derin, 2023: 1; Öztürk, 2023c: 27).

Toplumsal Travma ve Toplumsal Dissosiyasyonun Yarattığı Göç Dilemması

Majör bir toplumsal travma olarak savaş, küresel boyutta artmaya devam etmekte olup bu savaşların yetişkinlerden ziyade çocuklar üzerindeki kapsayıcı ve kuşatıcı etkileri özellikle ruh sağlığı uzmanları tarafından çalışılması gereken temel konulardan birisini oluşturmaktadır. Sosyal, siyasi ve ekonomik sistemlerin önemli ölçüde kesintiye uğramasıyla ortaya çıkan toplumsal travmalar, halihazırda bireysel travmalarının negatif doğal etkileriyle baş etmeye çalışan kişilerin, dissosiyatif bozukluklar ve travma sonrası stres bozukluğu başta olmak üzere travma ile ilişkili ruhsal hastalıklar geliştirmesine sebep olmaktadır (Martz, 2010: 8). İnsanlığın hüznü tarihinde kitlesel travmalar, toplumsal dissosiyasyonun varlık göstermesini mümkün kılarak dünyanın bütün topluluklarında göçün ivedilikle eylem bulmasını sağlar. Bu eylem bulmalar aslında bir göç

dilemmasıdır ki ülkelerini seven göçmenlerin yarım tarafı travmatik yaşantılara rağmen ülkelerini terk etmek istemezken onların diğer yarım tarafı ise bu örseleyici yaşam deneyimlerinden adeta kaçmak ya da kurtulmak ister (Öztürk, 2022c: 30). Dissoanalitik bağlamda “psikokomünal dissosiyasyon” fenomeni, dayatılan süregelen baskılarla ilişkili olarak kitlesel kontrol edilme ve yönetilme yaşantılarını beraberinde getirmektedir hatta bireyleri ve toplumları adeta göçe zorlamaktadır (Öztürk, 2022a: 37; 2022b: 1383). Modern psikotravmatoloji ve dissoanalitik psikotarih perspektiflerinden bütün kuşaklaraşırı yıkıcı etkileri ve “dominatik ruhsal izleri” sebebiyle insanlık binlerce yıldır savaşlardan ve soykırımlardan duyulan acıyı kendi kültürlerinde, sanatlarında, dillerinde, şarkılarında ve ağıtlarında yansıtmaya devam ederken bazı baskıcı toplumlarda ve borderline kitlelerde maalesef ki savaşlar ve soykırımlar normalize edilmekte hatta yüceltilmektedir (Derin, 2023: 35; Öztürk, 2023c: 33). “İnsanlığın travmatik tarihinin dissoanaliz ve yeni psikotoplumsal gerçekliğin inşası” olarak gelişimini sürdüren dissoanalitik psikotarih; gelişim, yenileşim ve barış odaklı bir yaşam örgütlenmesi yaratmak amacıyla grupların ya da toplumların dissosiyatif bileşenlerini mutlak realite eşliğinde analiz etmektedir (Öztürk, 2023b: 308).

Geçmişten günümüze olan uzamda nedensiz tek bir savaş bile olmamıştır; bu sebeple savaş konu edinen çalışmalar ve kuramsallaştırma çabaları, genellikle savaşların gerekçelerine yönelmiştir (Parens, 2014: 19). Ancak “Kurtuluş Savaşları” ve “Özgürlük Savaşları” dışında kalan “görünürde makul nedenli” özde ise çıkar ve meta amaçlı bütün savaşların hiçbir haklı gerekçesi yoktur (Derin, 2023: 50). Dissoanaliz Kuramı’na göre, “Kurtuluş Savaşları” ve “Özgürlük Savaşları” hariç bütün savaşların ve terör eylemlerinin temel motivasyonları ve ana amaçları haksız hatta istismarcı psikososyopolitik gerekçeler üzerine odaklanmıştır. Savaş ve terör eylemlerinin temel motivasyonları ve ana amaçları, hasetlenen hatta paranoideleşilen toplumları ya da ülkeleri hem travmatize hem de dissosiyate ederek kontrol edip yönetmektir (Öztürk ve Derin, 2023: 48). Antik çağlardan bu yana büyük insan gruplarının buldukları yerleri değiştirmelerine yani göçe dair süreçlerin sıklıkla var olduğu görülmektedir. İnsanlar güvenlik, barınma, ekilebilir topraklara erişim ve özgür olma gibi ihtiyaçlarının peşinden giderken bir yandan da açlıktan, hapsedilmekten, işkenceden ve sosyokültürel baskıdan kaçmaya çalışmışlardır. Özellikle, savaş ya da yiyecek kıtlığı nedeniyle başka bir ülkeye göç etmek durumunda kalan insanların büyük bir kısmının kötü yaşam koşulları, ekonomik sömürü ve ev sahibi bölgelerden gelen ırkçı veya önyargılı muameleye karşı ciddi risk altında olduğu belirtilmektedir (Foster, 2001: 153). Son yıllarda hem ulusal hem de uluslararası düzeyde göçmen ve sosyo-psikolojik alanda yürütülen göç temelli araştırmaların sayısı önemli ölçüde artış göstermektedir (Giddens ve Sutton, 2016: 109). Dissoanalitik ekolün odaklandığı temel çalışma alanları arasında yer alan “göç travması”, maksimal oranda bireysel boyuttan çok toplumsal boyutta deneyimlenmektedir. “Psikotoplumsal beden”in yaralanması olarak da tanımlanan göç travmasını yaşantılayan kişiler, uyum arayışlı bir “psikotoplumsal assosiyatif dissosiyasyon” eşliğinde hayatlarını daha sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek adına yeni bir mekân, anlam ve hedef arayışına kilitlenmişlerdir (Öztürk ve Derin, 2023: 39).

Göç Sürecinde Assosiyatif Sosyal Kalkan

Toplumun dominant psikolojik, sosyolojik, politik ve siyasal örgütlenmeleriyle etkilenen ve etkileyen açıdan döngüsel bir yapıda dinamik etkileşimli olan göç süreci, insanların kendi kişisel ya da kültürel gerekçelerine dayanarak yaşadıkları yerden farklı bir mekâna veya yerleşim birimine erişmeleri olarak tanımlanmaktadır. Göç, bireyler ve toplumlar üzerinde büyük ve radikal değişiklikler yaratabileceği için, psikologlardan sosyologlara, antropologlardan ekonomistlere kadar uzanan geniş bir araştırmacı kitlesi tarafından büyük bir bilimsel ilgi görmektedir (Öztürk ve Derin, 2023: 39; Şentürk, 2019: 19). Bireylerin, ailelerin ve tüm toplulukların evlerinden ve topraklarından uzaklaştırılmasını içeren zorunlu göç; savaş, terör, işkence, silahlı çatışma, toplumsal şiddet ve insan hakları ihlalleri eksenli yıkıcı sonuçlarla eşleniktir. Reviktimizasyon oranları oldukça yüksek olan

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

zorunlu göçmenler; evlerinden, mülklerinden, geçim kaynaklarından ve sosyal desteklerinden mahrum kalmakta ve travmatize edici yer değiştirme sürecinde birçok sorun yaşamaktadır. Zorunlu göç eden gruplar “ülkesinde yerinden edilmiş kişiler (*internally displaced persons*)” ve “mülteciler (*refugees*)” olmak üzere iki temel kategori altında değerlendirilmektedir (Shultz ve ark., 2014: 475). Göç olgusunun gerçekleşmesi için alternatif bir mekâna sahip olmak, göç etmenin beraberinde getirebileceği ekonomik, biyolojik, sosyal, kültürel ve psikolojik riskler ile belirsizliklerin göze alınması gerekmektedir (Yazıcı, 2019: 77). Göç serüveninde “*assosiyatif sosyal kalkan*” olarak fonksiyon gören “*inanç*” fenomeni, bireylerin ve toplumların deneyimlediği “*bireşimli travmatik olaylar*” karşısında ruhsal açıdan entegre ve kendisi gibi kalabilmelerini sağlamaktadır (Öztürk ve Derin, 2023: 39).

Assosiyatif sosyal kalkan, psikotoplumsal baskılar, zorunlu göçler, savaşlar ve soykırımlar gibi insan kökenli toplumsal travmalar esnasında ya da sonrasında içinde yaşanılan topluluğun güven ve huzur veren “*ilişkisel karşılıklılığı*”dır. Öztürk’e göre zorunlu göç deneyimleyen bireylerde “*kesişimli ardışık travmatik yaşantılar*”, “*assosiyatif sosyal kalkan*”ın öznenin ruhsal entegrasyonunu koruyucu boyutuna darbe vurmaktadır. Zorunlu göç sürecinde ve sonrasında assosiyatif toplumsal kalkanın fonksiyonelliğini önemli ölçüde kaybetmesi, travmatize bireyin kendiliklerinde, bilinçlerinde ve belleklerinde dissosiyatif yaşantıların hakim olmasını sağlar (Öztürk ve Derin, 2023: 39). Göç gibi toplumsal boyutu olan travmatik olaylar, doğası gereği genellikle tehlikeli ve zorlayıcı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Göçmenler yolculuk esnasında ve göç ettikten sonra şiddet, gasp ve sömürülme gibi birçok zorbalığa maruz kalabilmekte hatta yolculuk sırasında ailelerinin ve arkadaşlarının ölümüne de tanık olabilmektedir. Bütün bu yaşantılar sonucunda göçmenler, şiddetli bir reviktimizasyon döngüsünü deneyimleyebilmektedir (Derin, 2020: 50; Gün ve Bayraktar, 2008: 170). Göç travmasının kişiler üzerindeki kısa dönemli negatif ruhsal etkilerine odaklanmaktan ziyade aslında bu göç travmasının artık olağanlaşan uzun dönemli ruhsal etkilerini ve göçmenlerin hayatını inşa edecekleri yeni ülkenin entegratif psikotoplumsal ilişki dinamiklerini dikkate almak gerekmektedir. Göç travmasının kişiler üzerindeki negatif ruhsal etkilerinin metabolize ve nötralize edilmesi sürecinde entegratif psikotoplumsal ilişki dinamikleri bir “*koruyucu kalkan*” olarak işlev görmektedir (Öztürk ve Derin, 2023: 40). Dissoanalitik ekol açısından göç edilen ülkeler hem göç travmasının öznel üzerindeki kısa ve uzun dönemli psikopatolojik etkilerinin nötralize edilmesini hem de yeni ve fonksiyonel bir hayat kurma odaklı göçmenler için entegratif psikotoplumsal ilişki dinamiklerinin optimal düzeyde yaşantılanmasını olanaklı kılmalıdır (Öztürk, 2022b: 1375; Öztürk ve Derin, 2023: 39).

Göç Travmasından Yas Travmasına

Göç, “*insani aynılık*” ve “*yaşamsal eşitlik*” adına bireylerin ve kitlelerin yaşanmışlığı olduğu mekânları, gelenekleri, kesiştiği özneleri, kökenlerini hatta geçmişteki kendisini ve toplumsal hafızasının bir bölümünü geride bırakmasını adeta şart koşar ki bu süreçte göç travması maksimal oranda yas travmasına transforme olur (Öztürk, 2022c: 41; 2023a: 496). Göç, bir kez daha vurgulanmak istendiği üzere öncesi, esnası ve sonrasıyla tümünden travmatik bir süreçtir ki doğası gereği bireşimli travmaları, psikotoplumsal kayıpları ve neticesinde yası beraberinde getirmektedir (Oral ve ark., 2015: 63; Öztürk ve ark., 2019: 213). Göç sürecinin beraberinde getirdiği kayıplar, kültür şoku, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim eksikliği, ayrımcılık, damgalanmaya maruz kalınması, çalışma izninin olmaması ya da bu izni almada yaşanan zorluklar, göçmenlerce majör travmatik yaşantılar olarak hissedilebilmektedir. Kendi ülkesinden ayrılmak zorunda bırakılan göçmenler; savaş, çatışma ve kaotik bir ortam ile identik olan anavatanlarından ayrılışları dahi bu yolculuk genellikle diğer travmatik olaylara maruz kalabilecekleri uzun bir dissosiyojen devrin başlangıcını oluşturmaktadır. (Derin, 2020: 46; Wirtgen, 2009: 21). Göç sürecinde de uzun evreli

olarak ortaya çıkan yaşanmamış ya da ertelenmiş yas, travmatik yaşantıların proses ve nötralize edilmesinde direnç oluşturduğu anda bir “*yas travması*” olarak deneyimlenmeye başlar. Öztürk, ölüm, kayıp veya bir toplumsal felaket ile ilişkili yasin tutulamamasının yarattığı travmayı, dissoanalitik bir eksenle “*yas travması*” olarak tanımlamıştır. Yas travması, “*bireysel yas travması*” ve “*toplumsal yas travması*” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bireysel yas travması, kimliğin assosiyatif fonksiyonlarını zayıflatır, bilinç ve bellek kesintisi hatta bilinç ve bellek tutulması yaratır. Toplumsal yas travması ise hem “*toplumsal bellek*”te hem de “*toplumsal bilinç alyansı*”nda kesintiler yaratarak “*psikotoplumsal bilinç tutulması*”na neden olur.

Göç olgularında hem bireysel yas travması hem de toplumsal yas travması deneyimlenmektedir (Öztürk, 2023a: 497; 2023c: 15). Yas tutan göçmenler kimliklerinin ve vatanlarının tamamen yitip gitmediğinin ya da yok olmadığının farkındadırlar. Ancak bu travmatik yaşantıyla birlikte kendi kimlikleri de bir tür değişimden geçmektedir. Bireylerin ruhsal işleyişlerine bağlı olarak bu göç deneyimi ve onu takip eden travmatik yaşantılar metabolize edilerek önce kişisel kimliğe, ardından grup kimliğine katılmaktadır (Oral ve ark., 2015: 63; Öztürk ve ark., 2019: 220). Dissoanaliz kuramına göre, bireysel ve toplumsal yas travması, “*psikotoplumsal bilinç tutulması*”na transforme olarak hem dominatif partnerlerine hem de istismarcı diktatörlerine adeta mesmerize olan kitleler yaratır (Öztürk, 2023a: 497). “*Süreklilik yas*”, yas tutan kişinin yaşam enerjisini kaybedilen kişiyi ya da nesneyi tekrarlı bir şekilde hayata geri döndürmeye veya geleceksizleştirmeye hatta unutmaya kanalize etmesini ifade etmektedir (Erdoğan ve Çakmak, 2023: 55). Ruhsal açıdan entegre olan, kendi travmatik yaşantılarını nötralize edebilen ve travmatik olaylar karşısında diğerlerinin de acılarını hissedebilen bireyler dissosiyatif reaksiyonlar vermeden optimal düzeyde yas tutabilirler. Tepki görmeyen şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stilleri ve süregelen psikotoplumsal baskılar, travmatize öznelerin yaslarını ertelemelerine ya da yaşayamamalarına neden olur hatta opresörlerine ve diktatörlerine boyun eğen ve itaat etme moduna fikse olan bir sürü psikolojisi yaratır ki bu noktada artık göç bir “*toplumsal sel*” halini alır. Toplumsal sel halindeki göçlerde “*bireysel kader*” ve “*toplumsal kader*” adeta yeniden yazılır (Öztürk, 2023b: 520).

Baskıcı Sistemlerden Kurtuluş Çabası Adına Göçe Kilitlenmek

Dissoanalitik psikotarihe göre, bütün zorunlu göç gibi toplumsal travmalar ve toplumsal baskılar, doğası gereği psikojendir ve bu nedenle toplumsal travmalar ve toplumsal baskılar “*psikotoplumsal travmalar*” ve “*psikotoplumsal baskılar*” olarak da adlandırılabilir. Psikotoplumsal travmalarla ilişkili birikimli kitlesel yas, bir kitlesel sabotaj tepkisi olarak uzun devirli psikotoplumsal baskılara, psikososyopolitik kutuplaşmalara, savaşımlara, terörizme ve soykırımlara transforme olur (deMause, 2005: 2; Öztürk, 2023b: 520). Travmalarını inkâr eden bireylerde ve toplumlarda hem yas süreci ertelenir hem de nötralize edilemeyen psikolojik acı, öfke ve şiddete dönüşür hatta “*kontrol etme açlığı*” ve “*yönetme obsesyonu*” ortaya çıkar. Kontrol etme açlığı ve yönetme obsesyonu hem bireylerin hem de toplumların birbirleri üzerinde baskı kurmasına, demokrasinin faşizme regrese olmasına ve tiranlığın hâkimiyet kazanmasına neden olur. Baskıcı sistemlerle yönetilen bireyler ve toplumlar, reviktimizasyon yaşantılarının etkisiyle psikotoplumsal entegrasyondan ne kadar uzaklaşırlarsa normal insanlardan ve topluluklardan o kadar nefret ederler hatta psikopatolojiyi kendi kendilerine norm yaparlar. Bir toplumsal dissosiyasyon dinamiği olarak asılsız ve gerçek dışı pervasif nefretin hüküm sürdüğü disfonksiyonel kitleler, fonksiyonel kitleleri acımasızca kınarlar. Travmatize topluluklarda ya da dissosiyatif toplumlarda bireyler pervasif nefretlerini, sembolik boyutta kötüleyişlendikleri diğer insanları kontrol ederek ve yöneterek gidermek isterler hatta kendi özgürlüklerini “*gönüllü*” bir şekilde teslim ettikleri diktatörlerini kutsarlar (Öztürk, 2023a: 501).

Günümüzün kitlesel kontrol çağında baskıcı sistemler, öznelerin ve toplulukların göç sürecine kilitlenmelerine neden olmaktadır. Dünyanın bütün zamanlarındaki dünyanın bütün

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

disfonksiyonel ve dissiyeye bireylerinin travmatik yaşantıları, holistik bir ekseninde hem psikososyopolitik kutuplaşmalara hem de toplumsal travmalara -savaşlara, terör ataklarına ve soykırımlara- transforme olur. İnsanlık tarihinden günümüze olan uzamda bireysel ve toplumsal kökenli “ardıl ya da değişken oranlı yinelenen şiddet olayları”, psikotoplumsal açıdan dissoanaliz yöntemiyle nötralize edilmedikçe, dünyanın bütün uluslarında kitlesel bilinç kontrolleri, kronik savaşlar, sömürgeci politikalar, dissiyojenik baskıcı sistemler, empati kesintili yanlış çocuk yetiştirme stilleri, görünürde normal aileler, disfonksiyonel nesiller, domine edici kişiler arası ilişkiler, psikopatolojik kitleler, itaat döngüleri ve fosilleşimsel göçler maksimal oranlarda varlanmaya devam edecektir (Öztürk, 2022a: 37; 2023c: 24). Savaşlar; görünürde kendi kontrollerini sağlamaya çalışan travmatize toplumlarda şiddet odaklı ve empati kesintili yanlış çocuk yetiştirme stillerinin hüküm sürmesinin psikotoplumsal bir katalizörü olarak hem “kuşaklarışı travma geçişi” ve “kuşaklarışı dissiyasyon aktarımı”na hem de bu ulusların baskıcı sistemler tarafından kontrol edilmelerine hatta yönetilmelerine neden olmaktadır. “Kuşaklarışı travma geçişi” ve “kuşaklarışı dissiyasyon aktarımı” sınırlar ötesi muazzam göçler yoluyla aşılmaya çalışılmaktadır. Dissoanalitik açıdan dünyanın bütün zamanlarındaki göçler; baskılar, savaşlar ve soykırımlar karşısında kitlelerin “itaatkâr psikotoplumsal mod”dan kurtuluş hatta kendileşme çabalarıdır (Öztürk, 2022b: 1376; 2023b: 318).

Savaş Travması, Soykırım Travması ve Belirsizlik Travması ile Göç Ederek Başedebilmek

İnsan kökenli psikotoplumsal örseleyici yaşantılar her koşulda “belirsizlik travmaları” ve geçici “kendilik yitimleri” ile karakterizedir. Dissoanalitik açıdan göç, doğal afetlerin, psikotoplumsal baskıların, süregelen savaşların ve katastrofik soykırımların ardışık varlanışıdır. Savaş ve terör olayları aslında disfonksiyonel toplum dinamiklerinin ayrılmaz parçalarıdır. Disfonksiyonel toplumların bireyleri, belirsizlik ve inkâr travması karşısında savaş yanlısı bir opresörün ya da bir diktatörün kontrolüne girerek genellikle kısa fazlı görünürde bir güven hissi yaşama ihtiyacı hissederler. Disfonksiyonel ilişki dinamikleri ve bağımlılık-bağımsızlık çatışmalarıyla hüküm süren baskı odaklı her toplumun travmatik hafızası, dissiyatif reaksiyonlarla kuşaklararası geçiş göstermekte ve bu kuşaklararası geçiş bir “belirsizlik kaosu” (*uncertainty chaos*) yaratmaktadır. Belirsizlik kaosu, tanımlanamadığı, kavranamadığı ve sonlandırılmadığı ya da nötralize edilemediği anlarda bireyler ve kitleler adına bir “belirsizlik travması” olarak yaşantılanmaya başlar. Öztürk’ün “Dissoanaliz Kuramı”na göre hem birbirine kuvvetle dönüşebilen identik psikotarihsel ve psikotoplumsal eksensel dissiyojen dinamikleri bulunan hem de yakın ya da uzun evreli ardışık holistik bir uzamda beraber varlanış gösteren savaşlar ve çocukluk çağı travmaları, göç serüvenindeki bu belirsizlik kaosunun belirsizlik travmasına dönüşmesinde en majör iki ajandır. Göç kendisinin varlanış göstermesini imkanı kılan “kesişimli ve bireşimli travmatik bileşenler”in toplamından hem çok daha fazla hem de çok daha kuşatıcıdır (Öztürk, 2022b: 1364). Savaş, terör ve göç olgusu arasındaki ilişki, her üç kavramın çok boyutlu olmasından dolayı bir hayli karmaşıktır (Derin, 2023: 134; Knudsen ve ark., 2013). Öztürk’e göre kronik savaşlar, terör olayları ve soykırımlarla ilişkili her türden şiddet içeren kitlesel çatışmalar sonucunda göç süreci “riskli psikotoplumsal yaşam deneyimi” olarak yapılmaktadır ki aslında bu riskli psikotoplumsal yaşam deneyimi tümünden travmatiktir. Savaş travması, deneyimlenen kitlesel şiddet olaylarından bireylerin psikotoplumsal açıdan zarar görmesi karşısında hem savaşların kuşatıcı ruhsal etkilerinin hüküm sürmesi hem de bu etkilerin inkar edilmesi olarak tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan savaşlar ve soykırımlar, bireyleri ve devletleri psikotoplumsal açıdan önemli ölçüde etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir ki savaş travmasının en uç noktası soykırımlardır (Öztürk, 2023b: 303; 2023c: 31).

Son yüz yılın en önemli teorisini olan psicotarihin kurucusu Lloyd deMause (deMause, 1997: 112; Öztürk, 2023c: 24), insanlık tarihinin çocuk istismarı ve hatta dissosiyasyon üzerine kurulu olduğunu 1970-2010 yılları arasında yürüttüğü uzun dönemli holistik araştırmalarla kanıtlayarak çalışmalarında travma ve dissosiyasyona hatta “toplumsal dissosiyasyon” a oldukça geniş bir yer vermiştir. Bir bilim ikonu olan Lloyd deMause insanlığın ve çocukluğun hüzünlü tarihini aktardığı “*The Psychogenic Theory of History*” başlıklı çığır açıcı teorisıyla hem psicotarih hem de psicotravmatoloji alanlarına kendi adını altın harflerle yazdırmıştır (deMause, 1997: 112). Modern psicotravmatolojinin duayeni olan Pierre Janet’in “*Psikolojik Analiz*” kuramı, bireysel ve toplumsal travmatik yaşantılar odaklı hem önleme stratejilerini hem de psikoterapi süreçlerini kendi içerisinde barındırmaktadır (Erim ve ark., 2022: 95). Lloyd deMause’a göre ulusların, refah odaklı toplumsal değişim dönemlerinden sonra savaşa girmelerinin ana sebebi büyüme paniğidir. “*Büyüme paniği*”; tarihte gelişimlerin, politik özgürlüklerin, bilim ve sanatın ivmelendiği devirlerde periyodik olarak deneyimlenir ki bu devirlerde uluslarda “*imajinatif düşmanlar*” yaratma ihtiyacı ortaya çıkar ve nihayetinde, herhangi bir dış gruba karşı paranoidleşilerek “*uğruna mücadele ederek görünürde ölmeye değer*” savaş ilan edilir. Yaratılan bu imajinatif düşmanlarla savaşa girilmesinin asıl sebebi ister bireyler ister toplumlar olsun dışa vurulan saldırganlık içgüdüleri hem seçilen nefret nesnelarini hem de kötü benliklerimizi ve konformist kişilik fragmanlarımızı hedef alır. Psicotarihe göre hem nefret nesnelarimiz hem imajinatif düşmanlarımız hem de kötü benliklerimiz ve konformist kişilik fragmanlarımız genellikle savunmasız ya da acizdirler (deMause, 2007: 27; Öztürk, 2020b: 4). deMause ve Öztürk, savaşların asıl motivasyonunun, bireylerin düşmanları öldürerek kendi yok farz ettikleri “*travmatize ve dissosiyasyon ruhunu geri kazanma çabası*” olduğunu önemle vurgular ancak “*savaşın asıl amacı hiçbir zaman yeni topraklar ele geçirmek değildir.*” (deMause, 2005: 4; Öztürk, 2020b: 20). Göç aracılığıyla yerinden edilmek çoğunlukla travmatik yaşantılara ve kayba gönderme yapsa da yeni yerleşim yerindeki yaşam koşullarıyla orantılı olarak kişinin başa çıkma kapasitesini, direncini ve hayat kalitesini artıran bir faktöre dönüşebileceği gibi savaştan kaçanların, geride kalanlardan daha iyi bir ruhsallığa erişeceğini garanti etmek de asla mümkün değildir (Phadera, 2021: 3).

Savaşları ve çocukluk çağı travmalarını önleme stratejileri geliştiren deMause ve Öztürk’ün kuvvetle vurguladığı üzere; disfonksiyonel uluslar adına, fonksiyonel ve entegre olan her yapılanma bir “*paranoid büyüme paniği*” ekseninde hem “*kitlesel konservatif sistem*” de maksimal ölçüde tehdit edici bir faktör olarak algılanmakta hem de “*kitlesel şiddet döngüleri*” nin psikososyopolitik kökenini oluşturmaktadır (deMause, 1997: 112; Öztürk, 2023b: 305). Kuşaklararası ya da kuşaklararası fosilleşim sürecinin hüküm sürdüğü bu regresif projeksiyonlarda fonksiyonel ve entegre olan kitlesel yapılanmalar, disfonksiyonel topluluklara veya toplumlara kendi travmalarını anımsattıkları için fonksiyonel ve entegre uluslara paranoidleşilerek hatta düşmancıl bir tutum geliştirilerek “*görünürde gerçek*” ya da haksız gerekçelerle savaş ve terör motivasyonları yaratılmaktadır. Kişiler arası iletişimlerin yanı sıra grup iletişimlerinde de kişilerin kendilerinde “*eşlenik varoluşları*” mevcut olan bir benzerliğin yok sayılarak hatta inkar edilerek bu benzerliğin “*hipotetik düşman imgesine*” yöneltilmesiyle deneyimlenen öfke ve nefretin başka bir bireye ya da bireylere aktarılmasıyla fonksiyon gören “*dissosiyatif yansıtımlı kimlik geçişi*” hem topluluk içerisindeki hem de topluluklar arasındaki persekütif iletişim ve osilatif etkileşim boyutları ile savaşların ve terörizmin ana savunma mekanizması şeklinde tanımlanmaktadır (Öztürk, 2022a: 29; 2022b: 1378). Savaşlar, terör saldırıları ve soykırımlar belirsizlik travmasını kendi içerisinde barındırmakta ve bu belirsizlik travması göç sürecine transforme olmaktadır. Dünyanın bütün zamanlarında ve dünyanın bütün topluluklarında bireyler ve toplumlar “*savaş travmaları*”, “*soykırım travmaları*” ve “*belirsizlik travmaları*” ile göç ederek baş edebilmeye çalışmaktadır (Öztürk, 2023b: 303; 2023c: 5).

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

Ülkeler arası savaşların ve çatışmaların travmatik doğası, bu toplumlardaki bireylerin ruhsal entegrasyonlarını kesintiye uğratmaktadır. Savaşlar; sevilen bireylerin kaybı, yaralanma, çatışmaların dehşetine tanık olma veya deneyimleme ile hayata yönelik varoluşsal bir tehditle mücadele etmenin sonucu olarak hem gruplar hem de özneler arasında hasetin hatta düşmanlığın gelişmesine sebep olmaktadır. Bireysel açıdan yaşantılanan travmatik bir olay, entegre benliğin dokusunda bir “yırtık” bırakabilmekte bu durum ise psişede keskin, ani ve derin bir yara olarak deneyimlenebilmektedir. Savaşlardan sonra dissosiyasyon gibi uyuma hizmet eden bir savunma mekanizması temel bir ajan olarak bireylerin aktüel hayata adapte olabilmelerini sağlamaktadır. Ancak bu toplumsal şiddet olayının sıklığı, süresi ve şiddeti arttıkça bireylerde travma ile ilişkili psikopatolojiler -dissosiyatif bozukluklar, somatoform bozukluklar ve travma sonrası stres bozukluğu- gelişebilmektedir. Majör psikolojik yansımaları olan toplumsal ayaklanmalar ve çatışmalardan sonra, ruhsal açıdan sağlıklı olan selfin devamlılığı kesintiye uğradığı için hem toplumsal hem de bireysel travmaların metabolize ve nötralize edilebilmesi sürecinde krizlere müdahale odaklı ve kısa dönemli “*travma merkezli psikoterapiler*” fundamental bir öncüllüğe sahiptir (Akcan ve Öztürk, 2018: 22; Martz ve Lindy, 2010: 27; Öztürk, 2021b: 631; Öztürk ve Ayhan, 2021: 136). Bir psikoloji ve felsefe dehası olarak ebeveyn kaynaklı çocuk istismarı üzerine eserler yazan psikanalist Alice Miller, çocukluk ve çocuk yetiştirme stilleriyle ilişkilendirilmeyen psikoterapi modellerinin er ya da geç yok olacağını belirtmektedir. Miller, terapistlerin, vakalarının çocukluk çağı travmalarına ve aileleri tarafından nasıl yetiştirildiklerine kilitlendikleri takdirde ruhsal sağaltımın bütünüyle gerçekleşeceğini ve bu pozitif yansımının sonraki nesillerde de kendini gösterebileceğini önemle vurgulamaktadır (Miller, 1985: 40). Şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stillerinin ruhsal izleriyle ilişkili örseleyici yaşantıların nötralize edilmesi odaklı “*travma merkezli psikoterapi yöntemleri*”, maruz kalınan olumsuz yaşam olayları esnasındaki ya da hemen sonrasındaki dissosiyatif reaksiyonlar karşısında öznenin “*sağlıklı tarafı*” ile aktüel hayatına olabildiğince fonksiyonel bir şekilde devam edebilmesini imkanı kılar (Öztürk, 2022a: 35).

246

Bölünmüş Toplular Distopyası, Pervasif Gelişimsel Göç ve Göç Dikotomisi

Süreğen baskılar ve süreğen özgürlükler hep aşırılıklarla karakterizedir. Süreğen baskıların ve süreğen özgürlüklerin primitif bir toplumsal yapılanmayı yarattığı her an “*savaş bağımlısı*” olan disfonksiyonel nesiller ve borderline topluluklarda, şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stilleri ve paranoid psikotoplumsal tutumlar kuvvetle varlanış göstermeye başlar (Öztürk ve Erdoğan, 2021: 1059). “*Öztürk’ün Dissoanaliz Kuramı*”, şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stilleri içerisinde saklanan travmatik yaşantıların uzun dönemli prediksyonlarının süreğen baskılar ve süreğen özgürlükler dualitesi karşısında savaşlar, terör eylemleri ve soykırımlarla eyleme vurulmaması adına etkin ve fonksiyonel psikotoplumsal temelli bir önleme stratejisidir (Öztürk, 2022a: 5). Dissoanaliz Kuramı, dünyanın bütün bölünmüş toplular distopyasında şiddet odaklı ve empati kesintili çocuk yetiştirme stilleriyle büyütülen her neslin travmatik yaşantılarını nötralize edemediğinden dolayı dissosiyatif savunmalar ile çoklu bilinç ve bellek sistemleri eşliğinde istismarcılarına bağlanarak hatta onlarla identifikasyon kurarak her türlü otorite figürü ile konformistçe ittifak yapmasının, psikotoplumsal bağlamda savaş, terör ve soykırım sarmallarının hem ana kaynağı hem de ana motivatörü olduğunu önemle vurgular (Derin, 2023: 310; Öztürk, 2022b: 1367). Günümüz psikoloji ve psikiyatri akademisinde insan kökenli hem bireysel hem de toplumsal travmalar; özellikle savaş, terör ve soykırım travmaları üzerine olan kuramların veya ekollerin ya geçerliliğini yitirmesi ya da bu kavramlara dair kitlesel farkındalığın sağlanmasında yetersiz kalması, kısa ve uzun dönemli çocukluk çağı travmalarına, savaşlara, teröre ve soykırımlara dair etkin önleme stratejilerini ve fonksiyonel psikoterapi modellerini kendi içerisinde barındıran dissoanalizin varlanış göstermesinin etken ajanı olmuştur (Öztürk, 2023b: 312).

Dissoanalitik ekole göre insanlık tarihinde baskıcı sistemler ya da dominant iktidarlar, genellikle dissosiyasyon olmuş ya da kutuplaşmış toplumlar tarafından gelişim odaklı yeni bir kitle yaratabilmek amacıyla bir iç savaş çıkartılarak veya bir terör atağı yaratılarak yıkılmaktadırlar hatta bu baskıcı sistemlere ve dominant liderlere dair mutlak farkındalığı olan özneler “*pervasif gelişimsel göç*” odağına kaymaktadır (Öztürk, 2022b: 1368). Dissoanalitik açıdan savaş ve terörizm, baskıcı rejimlere ve dominant liderlere karşı geliştirilen bir “*dissosiyatif kitlesel sabotaj tepkisi*” dir ki dünya üzerinde adil bir sistem varlanmadıkça bu katastrofik eylemler maalesef ki çoklu ulusları kendi kapsamına alarak kuşatıcı bir şekilde genişleyecektir (Öztürk, 2023c: 24; Öztürk ve Derin, 2023: 40). Bu bağlamda yeniden farklı bir şekilde vurgulanmak istendiği üzere; insan kökenli bireysel travmatik yaşantılar savaş ve terör gibi toplumsal travmatik yaşantılara, insan kökenli toplumsal travmatik yaşantılar ise, istismar ve ihmal gibi bireysel travmatik yaşantılara transforme olmakta hatta bütüncül bir eksende ve kuşaklaraşırı bir erimde her iki bileşen hem birbirinden beslenmekte hem de birbirine dönüşebilmektedir ki bu “*hüzünlü dilemma osilasyonu*”, kronik bireysel ve toplumsal travmatik yaşantılar ile dissosiyatif deneyim döngülerinin ta kendisidir (Öztürk, 2022b: 1365). Bireysel kökenli çocukluk çağı travmaları ile toplumsal kökenli katastrofik savaşlar ve terör saldırıları ardılında gelişen dissosiyatif yaşantıların varlığını gösterdiği göçmen öznelerde, yoğun bir uyum arayışı ve optimal denge özlemi hüküm sürmektedir (Derin, 2023: 311; Öztürk, 2023b: 305). Kendilerini idealleştirilmiş bir “*psikotoplumsal kitle*” olarak gören dominant topluluklar, benimsedikleri kendi grubu dışındaki kötüleştirildikleri özneleri kirli primitif söylemlerle betimlerler hatta onları “*zorlamalı göç*” sürecine kaydırırlar (Derin, 2020: 48; Öztürk, 2023b: 310). Kronik çocukluk çağı travmaları ve şiddet odaklı yanlış çocuk yetiştirme stilleri kadar psikotoplumsal baskılar, katastrofik savaşlar ve terör saldırıları da bireylerin ruhsal entegrasyonlarına darbe vurur: “*Travmatik Milat*”! Travmatik milat aracılığıyla travmatize bireylerin bilinçleri, bellekleri ve kimlikleri kesintiye uğrar hatta birbirine dışsal yönelimde kendi psikojen parçalarına ayrılır; Öztürk bu dissosiyatif deneyimi, “*travma dikotomisi*” olarak tanımlar. Dissoanalitik açıdan travma dikotomisini deneyimleyen bireylerin ve toplumların yaşamları, travmadan önceki ve sonraki parçalar olmak üzere dualleşir ki göçmenler adına yaşantılanan “*göç öncesi faz*” ile “*göç sonrası faz*”, “*göç dikotomisi*”nin ve yeni bir kaderin ya da farklı bir yaşam örgütlenmesinin ta kendisidir (Öztürk, 2022b: 1370; 2023a: 512)!

Sonuç

Modern dünyanın küreselleşmeyle birlikte geçirdiği psikososyopolitik dönüşüm, “*risk toplumlari*”ni ve “*belirsizlik travmaları*”ni net bir şekilde ortaya çıkarmış hatta adeta bütün ülkelerde “*güven*”, ivedilikle tesis edilmesi gereken temel zorundalık haline gelmiştir. Güven konusunu psikotoplumsal açıdan değerlendirmek savaşları ve terör eylemleriyle ilgili kitlesel saldırıların sonuçlarını iyi analiz edebilmek için önemli bir gerekliliktir. Travmaların subjektif olarak sindirilmesinde ve metabolize ya da nötralize edilmesinde bireyin çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine kadar getirdiği güvenli bağlanma paternleri ve kendiliğın entegratif fonksiyonları, “*psikotoplumsal katalizör*” olarak devreye girmekte ve göç sürecindeki belirsizlik travmalarının özne tarafından daha kolay yönetilebilmesine katkı sağlamaktadır (Fonagy ve Allison, 2014: 372; Öztürk, 2023c: 19). Bu eksende savaşlardan ve terör saldırılarından sonra bireysel ve toplumsal açıdan “*güveni*” yeniden tesis edebilmek hem bireysel psikopatolojilerin oluşmasına karşı koruyucu bir rol oynamakta hem de toplumdaki korku kültürünün ve kaotik ortamın kısa sürede ortadan kalkmasını imkânlı kılmaktadır. Ancak, travmatize bireylerin ve toplumların dissoanalizleri gerçekleştirilemediği sürece hiçbir ulus, şiddet odaklı borderline bileşenlerinden kurtulamaz; kendileşme temelli hem entegratif hem de fonksiyonel bir yaşam örgütlenmesine sahip olamaz (Öztürk, 2022b: 1383). Öztürk’ün modern psikotraumatojoloji paradigmaları ve modaliteleri ekseninde geliştirdiği “*kendileşme*” temelli “*dissoanaliz kuramı*”, öz bir tanımla “*psikotoplumsal*

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarışı Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

terapi”nin ta kendisidir ki dissoanalizin esas amacı, empati, gelişim ve barış odaklı entegratif bireylerin, toplumların hatta ulusların tüm dünyada maksimal oranda hüküm sürmelerini sağlamaktır (Öztürk, 2022a: 37; 2022b: 1360)! Empati kesintili yanlış çocuk yetiştirme stillerinin ve disfonksiyonel aile dinamiklerinin içerisinde saklanan, “kuşaklarışı dissosiyasyon aktarımı” hatta “kuşaklarışı şiddet geçişi”nin taşıyıcı temel bileşeni olarak işlev gören çocukluk çağı travmalarıyla yakından ilişkili dünyanın her ulusunda maksimal oranlarda deneyimlenebilme ihtimali yüksek bütün psikotoplumsal açmazlar; savaş, terör ve soykırımlar, “dissoanaliz kuramı” yani “psikokomünal terapi” aracılığıyla ivedilikle sonlandırılmalıdır (Öztürk, 2022b: 1381; 2023b: 303).

Dissoanaliz kuramı, dünyanın bütün uluslarında ya da toplumlarında şiddetten uzak gelişim odaklı bir kitle yaratabilmenin tamamen empatik ve doğru çocuk yetiştirme stiline: “Doğal ve Rehber Ebeveynlik Stili” uygulanabilmesiyle mümkün olacağını önemle vurgular (Öztürk, 2021a: 36; 2022d: 900). Dissoanalitik ekol ile eşlenik olan modern psikotravmatoloji, “kuşaklarışı travma geçişi”, “kuşaklarışı dissosiyasyon aktarımı” ve “kuşaklarışı psikopatoloji aktarımı” yaşantıları kadar “kuşaklarışı travma geçişi”, “kuşaklarışı göç travması aktarımı”, “kuşaklarışı dissosiyasyon aktarımı” ve “kuşaklarışı psikopatoloji aktarımı” yaşantılarını da kapsama alanına alarak ilerleyişine hızla devam etmektedir. “Klinik psikoloji, psikiyatri ve psikotarih disiplinlerinin travma ve dissosiyasyon paradigmaları ile eşlenik temel ilkeleri ve temel bileşenleri bulunan modern psikotravmatoloji; travmatik olaylarla ilişkili hem bireylerin hem de kitlelerin psikotoplumsal yönelimli dissosiyojen tepkilerine, kuşaklarışı ve kuşaklarışı psikopatoloji aktarımlarını önleme stratejilerine ve travma merkezli psikoterapi modellerine odaklanan psikolojinin klinik yönelimli ana çalışma alanıdır.” (Öztürk, 2021b: 631; 2022c: 41). Sosyo-kültürel süreçlerin bireyden topluma hızla etkileşim gösterdiği “göç” fenomeninde majör bir oranda karşılaşılan “bireşimli travmatik yaşantılar” ve “dissosiyatif reaksiyonlar”, göçmenlerin sıklıkla deneyimledikleri psikolojik açmazlara eşlik etmektedir. Göç sürecindeki kültür şokları, sağlık ve eğitim hizmetlerinde yaşanan eksiklikler, kayıplar ve çalışma izninin olmaması ya da bu izni almada yaşanan zorluklar gibi birçok sorun, göçmenler tarafından “travmatik yaşantı” olarak algılanabilmekte ya da hissedilebilmektedir. Bireylerin ruhsal bütünlükleri üzerinde öncül bir faktör olan travma ile ilişkili dissosiyasyon ya da travmatik dissosiyasyon, bölünmeden ziyade kuvvetli bir entegrasyon isteğinin ve bu doğrultuda gerçekleştirilen psikojen mücadelenin ta kendisidir! Göç sürecinde entegre olma isteği olarak varlık gösteren “travmatik dissosiyasyon” a yönelik mücadelenin başarıyla tamamlanmasındaki temel ajan “sosyal entegrasyon”dur (Öztürk ve Derin, 2023: 47).

Göç ederek ileri bir kültürel yapıya adeta sığınan bazı bireyler, savunmacı bir şekilde kendi kültürlerinden uzaklaşabilir, etnik bağlarını reddedebilir, aileleriyle ilişkilerini kesebilir ve ana akım kültürdeki kariyerlerinde başarılı olabilirler ancak aynı etnik gruptan insanlarla temas kurmaktan kaçınabilirler ki bu kültürel kaçınma, “kültürel dissosiyasyon” olarak kavramsallaşmaktadır. Travmatik kültürel bir yapıdan ileri bir kültürel yapıya göç eden öznelerin asimilasyon deneyimleri ve kimlik entegrasyonları, travmatik etnik kimliklerinin olması nedeniyle oldukça karmaşıktır (Yi, 2014: 37). Günümüzde göçmenler ve göç edilen ulus için en kısa sürede gerçekleşmesi birincil öneme sahip dinamik bir süreç olan sosyal entegrasyon kapsamında toplumsal düzenin optimal düzeyde işleyebilmesi adına bütünleştirici politikalar ve stratejiler geliştirilmelidir. Toplumdan dışlanma ve kültürel yanlış anlama/anlaşılma, göçmenlerin fiziksel ve ruhsal açıdan tam bir iyileşme göstermelerine engel olan temel öğeler olup özellikle bu disfonksiyonel tutum ve davranışlar, göçmenlerin geldikleri ülkedeki sosyal entegrasyonlarını sağlamalarına ket vurmaktadır. Dissoanalitik ekole göre toplumsal şiddet olaylarından kaçmak ya da uzaklaşmak üzere ülkelerini değiştirmek durumunda kalan göçmenler, hem ulaştıkları yeni ülkenin kültür ve normlarıyla ilişkili

olan “sosyal entegrasyon” ve “kimlik yitimi” sorunlarını deneyimlemekte hem de dissosiyatif bozukluklar, travma sonrası stres bozukluğu ve somatoform bozukluklar gibi olumsuz yaşam olaylarıyla karakterize psikiyatrik hastalıklar geliştirebilmektedir (Deniz ve Derin, 2022: 70; Öztürk, 2022b: 1383; Öztürk ve Derin, 2023: 46). Disfonksiyonel aile dinamiklerinin ve disfonksiyonel nesillerin görmezlikten gelinen ya da inkar edilen her dissosiyojen devinimi, kuşaklararası travma geçişi ile kuşaklararası psikopatoloji aktarımına neden olur ki bu dissosiyojen devinimler, yanlış çocuk yetiştirme stillerinden beslenen çocukluk çağı travmalarından savaşımlara kadar uzanan bütün kümülatif “psikotoplumsal uyumsuzlukları”, “psikososyopolitik travmalarla ilişkili gelişimsel göçleri” ve “psikotoplumsal konformizmleri” hatta “psikotoplumsal sabotajları” net bir kesinlikle açıklar (Öztürk, 2022a: 37; 2023a: 519). Savaşlar ve terör olayları gibi toplumda kaos ve anomi ortamının ortaya çıkmasına sebep olan dissosiyojen olaylardan sonra travma terapistlerine ve dissoanalistlere bireysel ve toplumsal stabilizeyi geri kazanmak hususunda önemli misyonlar düşmektedir (Öztürk, 2022a: 37) Özellikle toplum destek merkezleri ve bireysel bazda çalışan ruh sağlığı profesyonelleri ortak karar vererek krize müdahale ekseninde planlamalar yapmalıdır. Toplumun minimum olumsuz sonuç ile bu tarz terör eylemlerini yönetebilmeleri için söz konusu eylemlere direkt olarak maruz kalanların yanı sıra dolaylı olarak etkilenen kesimi de hedefleyerek mağdurların “viktimizasyonu” yöneliminde krize müdahale programları ve sürdürülebilir psikoterapi hizmetleri gerçekleştirilmelidir (Ciottono, 2016: 395). Krize müdahale temelinde yapılacak etkin çalışmalarda hem maddi hem de manevi destek eş zamanlı olarak gerçekleştirilmelidir. Akut dönemde sunulan profesyonel psikolojik destek, mağdurların olay karşısında kendilerini suçlamalarını ya da bu tip travmatik olayların başlarına geldiklerini hak ettiklerine yönelik geliştirdikleri bilişsel çarpıtmaların ortaya çıkmasını önemli ölçüde azaltabilmektedir (Öztürk ve Derin, 2020: 205). Bu ekseninde hazırlanan kamu destek hizmetleri, toplumdaki güvenlik sorunlarına ve medya aracılığıyla yayılan zayıflık ve çaresizlik algısına odaklanarak, bireyin gündelik hayatındaki uyumsal doğal ritüellerini optimal seviyede yapmalarını hedeflemektedir. Bireysel ya da kitlesel travmalardan sonra her zaman olumsuz sonuçlar doğmamakta hatta birey yaşadığı örseleyici olayları muhakeme ederek “travma sonrası büyüme” de deneyimleyebilmektedir (Ciottono, 2016: 398).

Dissoanaliz kuramı, travmatik yaşantıların objektif boyutlarından öte sadece subjektif boyutlarının kültürle ilişkili olduğunu önemle vurgular. Dissoanaliz kuramına göre, travmatik yaşantıların objektif boyutlarını psikiyatrik tanımlar ve eşanlılar oluştururken travmatik yaşantıların subjektif boyutlarını ise, bu örseleyici yaşam deneyimlerinin nötralize ya da metabolize edilmesi süreçleri oluşturmaktadır (Öztürk, 2022b: 1382). Savaşlar ve terör olayları gibi geniş bir kitleyi hedefleyen şiddeti büyük saldırılardan sonra toplum destek merkezlerindeki ruh sağlığı profesyonelleri sadece bireylerin psikopatolojilerine odaklanmaz hatta onlar travmanın geliştirici ve pozitif yanlarına odaklanarak öznelere hem travmalarını proses etmelerine hem de travma sonrası büyüme deneyimlemelerine destek olmaktadır (Ciottono, 2016: 397; Öztürk, 2023c: 1). Dissoanalizin teorik ve klinik örüntüsü çerçevesinde modern psikotarih ve psikotravmatoloji paradigmalarının yapılandırılması, dissoanalistlerin “barış elçileri”, “krize müdahale uzmanları” ve “psikotoplumsal travma profesyonelleri” olarak devreye girmelerini imkanı kılmaktadır (Öztürk, 2023b: 317). Bireylerin, ailelerin ve bütün toplulukların evlerinden ve topraklarından çıkarılmasını içeren hatta reviktimizasyon döngüleriyle karakterize olan zorlayıcı ya da zorunlu göç deneyimleri; işkence, silahlı çatışma, toplumsal şiddet ve diğer insan hakları ihlallerinin psikotoplumsal açıdan en yıkıcı sonuçlarından birisidir (Shultz ve ark., 2014: 475). Gerçekliğin inkarının kendiliğinden sentetik fonksiyonlarını olumsuz yönde etkilemesi sebebiyle dominant liderler ve vandalist toplumlar, gestalti hem tam ve net olarak algılayamaz hem de karşı tarafta bulunan birey ve/veya grupta gelişen kronik ruhsal acıya hatta bireşimli yasa asla empati kuramaz (Öztürk, 2022a: 27)! Göçler ve toplumsal şiddet olayları ile ilişkili kitlesel psikopatolojiler; “kuşaklararası gelişim” ile negatif; “kuşaklararası travma geçişi”, “kuşaklararası dissosiyasyon aktarımı” ve “kuşaklararası

Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarını Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel Göçün Dissoanalizi

psikopatoloji aktarımı” olmak üzere üç ana bileşenden meydana gelen “kuşaklararası fosilleşim” ile ise pozitif bir ilişki göstermektedir (Öztürk, 2021a: 36; Öztürk ve Erdoğan, 2021: 1065). Baskı, savaş, terör ve soykırımlarla ilişkili insan kökenli kitlesel travmatik yaşantıların temel etiyolojik unsurları olan disfonksiyonel aile dinamikleri ile karakterize kuşaklararası travma geçişleri, kuşaklararası dissosiyasyon aktarımları ve kuşaklararası psikopatoloji aktarımları, ancak ve ancak optimal özgürlük ve kendileşme odaklı “dissosiyatif devrimler” ve “gelişimsel göçler” aracılığıyla ortadan kaldırılabılır (Öztürk, 2022a: 22; 2022b: 1375). Dünyanın bütün ülkelerinde göç eden yüzlerce kişiden bir kısmı travmatik yaşantılarını ve dissosiyatif reaksiyonlarını geçmişinde ya da o anda bulunduğu yerde bırakarak hem kendi hem de insanlık tarihinin psikotoplumsal gelişimi adına elbette ki majör adımlar atacaktadırlar (Öztürk, 2023c: 5). Her insan, her topluluk ve her ulus adına yeni bir kaderin inşaa edildiği “gelişimsel göç” deneyimlerinde empatik, sağduyulu ve yaratıcı özneler ile kitleler; psikotoplumsal bilinç alyansını yaşantılayabilmeleri koşuluyla uzun soluklu orijinal bir yenileşim ve barış odağında “kuşaklararası varlanış” hatta “kuşaklararası gelişim” gösterebilirler (Öztürk, 2023b: 1375).

Kaynakça

250

- Akcan, G. ve Öztürk, E. (2018). Dissosiyatif temel belirtiler ve temel psikoterapötik yaklaşımlar. E. Öztürk (Ed.), *Ruhsal Travma ve dissosiyasyon* (s. 20-30) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Crouthamel, J. ve Leese, C. (2017). Introduction. J. Crouthamel ve C. Leese (Ed.), *Psychological trauma and the legacies of the first world war* (s.1-22) içinde. Palgrave Macmillan.
- Ciottono, R. A. (2016). The psychology of terrorism. R. A. Ciottono (Ed.), *Ciottono's disaster medicine* (s. 395-402) içinde. Elsevier.
- Çiydem, E., Bilgin, H. ve Öztürk, E. (2023). Investigation of the effect of childhood traumas on mental health and family functionality in context of intergeneration line. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 40(5), 1-18.
- Çiydem, E., Öztürk, E., Usta, O. ve Derin, G. (2023) The mediating role of resilience and perceived stress in the relationship between childhood traumas and depression in young adults. *Medicine Science*, 12(3), 730-736.
- deMause, L. (1997). The psychogenic theory of history. *The Journal of Psychohistory*, 25(2), 112.
- deMause, L. (2005). Peace counseling: A new profession. *The Journal of Psychohistory*. 33, 2-16.
- deMause, L. (2007). The killer motherland. *The Journal of Psychohistory*, 34(4), 27.
- Deniz, M. E. ve Derin, G. (2022). Travma sonrası stres bozukluğu ve dissosiyatif bozukluklar: Psikotravmatolojik ve bütüncül bir yaklaşım. E. Öztürk (Ed.). *Psikotravmatoloji* (s. 70-78) içinde. Türkiye Klinikleri.

- Derin, G. (2023). *Modern psikotravmatoloji ve dissoanaliz kuramı perspektifinden malul savaş ve malul terör gazilerinde aile dinamikleri ve psikopatolojik belirtiler: Kuşaklararası travma geçişi ve kuşaklararası dissosiyasyon aktarımı*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı.
- Derin, G. (2020). Travma ve göç: Bir gözden geçirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), 46-55.
- Elovitz, P. H. (2002). Children, childhood, and childrearing dilemmas. *Clio's Psyche*, 9(1), 1-6.
- Erdoğan, B. ve Çakmak, D. (2023). Savaş ve yas. E. Öztürk (Ed.), *Savaş psikolojisi* (s. 52-57) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Erim, O. S., Erdoğan, B. ve Doğangün, B. (2022). Psikotravmatolojinin duayeni Pierre Janet ve psikolojik analiz yöntemi. E. Öztürk (Ed.), *Psikotravmatoloji* (s. 95-101) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Fonagy, P. ve Allison, E. (2014). The role of mentalizing and epistemic trust in the therapeutic relationship. *Psychotherapy*, 51(3), 372.
- Foster, R. P. (2001). When immigration is trauma: Guidelines for the individual and family clinician. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(2), 153-170.
- Freyd, J. J. (1994). Betrayal trauma: Traumatic amnesia as an adaptive response to childhood abuse. *Ethics & Behavior*, 4(4), 307-329.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2016). *Sosyolojide temel kavramlar* (3. baskı). (A. Esgin, Çev.). Phoenix Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2014).
- Gün, Z. ve Bayraktar, F. (2008). Türkiye'de iç göçün ergenlerin uyumundaki rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 167-176.
- Kellerman, N. P. (2001). Psychopathology in children of Holocaust survivors: A review of the research literature. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 38, 36-46.
- Knudsen, A. J., Strand, A. ve Paasche, E. (2013). War and migration. *The encyclopedia of global human migration*.
- Martz, E. (2010). Why war? Fear is the mother of violence. E. Martz (Ed.), *Trauma rehabilitation after war and conflict* (s. 1-26) içinde. Springer.
- Martz, E. ve Lindy, J. (2010). Exploring the trauma membrane concept. *Trauma rehabilitation after war and conflict: Community and individual perspectives*, 27-54.
- Miller, A. (1985). *Thou shalt not be aware: Society's betrayal of the child*. Macmillan.
- Oral, G., Dabanlıoğlu, S. S. ve Demircan, T. (2015). "Yerinden olmak", "kimliğinden olmak" mı?: Göçün kimlik üzerine etkileri, "nesilden nesle intikal" ve mülteciler hukuku üzerine. S. Koç, M. Can ve N. Arıcan (Ed.), *Savaş, mültecilik ve felaket kurbanlarının kimliklendirilmesi* (s. 63-83) içinde. Ege Basım.
- Öztürk, E. (2020a). *Travma ve dissosiyasyon: Psikotravmatoloji temel kitabı*. (2. Baskı). Nobel Tıp Kitapevi.
- Öztürk, E. (2020b). Psikotarih, travma ve dissosiyasyon: Çocukluk çağı travmaları, savaşlar ve dissosiyasyonun anamnezi. E. Öztürk (Ed.), *Psikotarih* (s. 1-21) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Öztürk, E. (2021a). Disfonksiyonel aile modellerinden fonksiyonel aile modeline: "Doğal ve rehber ebeveynlik stili". E. Öztürk (Ed.), *Aile psikopatolojisi* (s. 1-39) içinde. Türkiye Klinikleri.

**Göç Psikolojisi ve Göç Travması: Sınırlarını Bir Yaşam Deneyimi Olarak Gelişimsel
Göçün Dissoanalizi**

- Öztürk, E. (2021b). Trauma based alliance model therapy. *Medicine Science*, 10(2), 631-650.
- Öztürk, E. (2022a). Dissoanaliz ve psikotoplumsal bilinç alyansı kuramı inkar travması ve dissosiyatif yansıtımlı kimlik geçisi. E. Öztürk (Ed.), *Psikotravmatoloji* (s. 1-40) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Öztürk, E. (2022b). Dissoanalysis as a modern psychotraumatology theory: Denial trauma and mass dissociation versus dissociative revolution and psychocommunal therapy. *Medicine Science*, 11(3), 1359-1385.
- Öztürk, E. (2022c). Modern psikotravmatoloji ve dissosiyasyon teorileri. E. Öztürk (Ed.), *Psikotravmatoloji* (s. 41-49) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Öztürk, E. (2022d). Dysfunctional generations versus natural and guiding parenting style: Intergenerational transmission of trauma and intergenerational transfer of psychopathology as dissociogenic agents. *Medicine Science*, 11(2), 886-904.
- Öztürk, E. (2023a). Shared dissociative identity disorder and defector alter personality: Controlled human syndrome and the objectification trap phenomenon as a gaslighting form based on dissociative narcissism from the perspective of dissoanalysis theory and dissoanalytic psychohistory. *Medicine Science*, 12(2), 495-521.
- Öztürk, E. (2023b). Dissoanalytic psychohistory: Dissoanalysis of the traumatic history of humanity and the construction of a new societal reality. *Medicine Science*, 12(1), 303-318.
- Öztürk, E. (2023c). Dissoanalitik psikotarih: Soykırımların, baskıların, çocuk istismarlarının ve savaş travmalarının dissoanalizi. E. Öztürk (Ed.), *Savaş psikolojisi* (s. 1-35) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Öztürk, E. ve Ayhan, H. (2021). Psikoterapinin temel ilkeleri ve temel bileşenleri. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 1(6), 136-158.
- Öztürk, E. ve Derin, G. (2020a). Psikotravmatoloji. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 6(2), 181-214.
- Öztürk, E. ve Derin, G. (2023). Dissoanaliz kuramı açısından savaş psikolojisi ve göç travması: Savaş kökenli kuşaklararası travma geçişi ve kuşaklararası psikopatoloji aktarımı. E. Öztürk (Ed.), *Savaş psikolojisi* (s. 36-51) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Öztürk, E. ve Erdoğan, B. (2021). Dissociogenic components of oppression and obedience in regards to psychotraumatology and psychohistory. *Medicine Science*, 10(3), 1059-1068.
- Öztürk, E., Erdoğan, B. ve Çalıcı, C. (2019). Göçmenler ve göç süreci: Psikotravmatolojik bir değerlendirme. H. Sakız ve H. Apak (Ed.), *Türkiye’de göçmen kapsayıcılığı: Sorundan fırsata dönüşüm önerileri* (s. 213-226) içinde. Pegem Akademi.
- Öztürk, E. ve Şar, V. (2008). Somatization as a predictor of suicidal ideation in dissociative disorders. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 62(6), 662-668.
- Parens, H. (2014). *War is not inevitable: On the psychology of war and aggression*. Lexington Books.
- Phadera, L. (2021). Unfortunate moms and unfortunate children: Impact of the nepali civil war on women's stature and Intergenerational health. *Journal of Health Economics*, 76, 102410.
- Shultz, J. M., Garfin, D. R., Espinel, Z., Araya, R., Oquendo, M. A., Wainberg, M. L., Chaskel, R., Gaviria, S. L., Ordóñez, A. E., Espinola, M., Wilson, F. E., García, N. M., Gómez A. M., Yanira Garcia-Barcena, C., Verdelli, H. ve Neria, Y. (2014). Internally displaced “victims of

- armed conflict” in Colombia: The trajectory and trauma signature of forced migration. *Current Psychiatry Reports*, 16(10), 475.
- Şar, V. ve Öztürk, E. (2016). Stimulus deprivation and overstimulation as dissociogenic agents in postmodern oppressive societies. *Global Perspectives on Dissociative Disorders*, 18-32.
- Şentürk, Ü. (2019). Göçmenlik ve sosyal politika. H. Sakız ve H. Apak (Ed.), *Türkiye’de göçmen kapsayıcılığı: Sorundan fırsata dönüşüm önerileri* (s. 17-46) içinde. Pegem Akademi.
- Yazıcı, M. (2019). Bir toplumsal yapı değişim dinamiği olarak göçler ve göçmenler. H. Sakız ve H. Apak (Ed.), *Türkiye’de göçmen kapsayıcılığı: Sorundan fırsata dönüşüm önerileri* (s. 71-98) içinde. Pegem Akademi.
- Yi, K. (2014). From no name woman to birth of integrated identity: Trauma-based cultural dissociation in immigrant women and creative integration. *Psychoanalytic Dialogues*, 24(1), 37-45.
- Wirtgen, W. (2009). Traumatisierte flüchtlinge: Psychische probleme bleiben meist unerkant. *Deutsches Arzteblatt-Artzliche Mitteilungen-Ausgabe B*, 106(49), 2115.